

УДК 330.322:336.71

Калита Т. А.

асистент,

Національний університет ДПС України

ПРОЕКТНЕ ФІНАНСУВАННЯ ЯК МЕТОД ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

В статті розглянуто уповільнений процес залучення іноземних інвестицій у несприятливих макроекономічних умовах. Проаналізовано застосування методу проектного фінансування для фінансування інвестиційних проектів, його переваги на українському ринку капіталів. Визначено важливе значення реального інвестування, без якого неможливе оновлення, розвиток, модернізація національного виробництва.

Ключові слова: іноземні інвестиції, проектно фінансування, реальне інвестування, банківське кредитування.

Постановка проблеми. В умовах загострення економіко-політичної кризи в Україні проблема нестачі інвестиційних ресурсів для розвитку вітчизняної економіки залишається невирішеною. Натомість відбулося різке зростання індексу інфляції, зниження інвестиційної спроможності державного бюджету, погіршення фінансового стану підприємств, зростання відпливу банківських депозитів, збільшення банкрутства серед фінансово-кредитних установ, скорочення обсягів банківського кредитування підприємств, зниження інвестиційної активності іноземних інвесторів.

У несприятливих макроекономічних умовах зовсім загальмований процес залучення інвестиційних ресурсів, особливо іноземних інвесторів. Важливого значення у зазначених умовах набуває саме реальне інвестування, без якого неможливе оновлення, розвиток, модернізація національного виробництва. Отже, обґрунтування доцільності розвитку проектного фінансування як способу залучення іноземних інвестицій в економіку України, наразі, є актуальним.

Стрімкий розвиток проектного фінансування в останні десятиріччя та активне його застосування у розвинених країнах світу та країнах, що розвиваються, привернув до себе увагу багатьох вітчизняних та зарубіжних дослідників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування, оцінки та реалізації інноваційно-інвестиційних проектів займалися такі вчені як Майорова Т. В.,

Пересада А. А., Жуков В. В., Суржик В. Г., Николаєнко Ю. В., Бланк І. О., Мочерний С. В. Теоретичні засади проектного фінансування розкриті у працях Кучеренка В. Р., Гузенко О. П., Сопільник А. В., Рудь Л. П., тощо.

Не дивлячись на те, що фінансове забезпечення інвестиційних проектів всебічно розглянуто науковцями, питання застосування проектного фінансування як методу залучення іноземних інвестицій потребує подальшого вивчення.

Формування цілей статті. Метою статті є обґрунтування ефективності застосування проектного фінансування для реалізації інвестиційних проектів національного значення для розбудови вітчизняної економіки.

Виклад основного матеріалу. Зарубіжний досвід говорить нам про успішне залучення коштів для фінансування інвестиційних проектів за допомогою проектного фінансування. Поняття «проектне фінансування» виникло у фінансовій науці порівняно недавно. Тлумачення даного терміну різними науковцями викладено автором у таблиці 1.

Таблиця 1.

Трактування терміну «проектне фінансування»

П.І.П.	Визначення терміну «проектне фінансування»
Кучеренко В. Р.	Спосіб мобілізації різних джерел фінансування, інструмент перерозподілу ризику між суб'єктами інвестиційного процесу.
Гузенко О. П.	Фінансування, що базується на життєздатності самого проекту без урахування платоспроможності його учасників.
Жуков В. В.	Метод фінансування інвестиційних проектів, коли основним забезпеченням наданих банками кредитів є сам проект.
Куриленко Т. П.	Фінансування, що характеризується особливим способом забезпечення, основою якого є підтвердження реальності одержання запланованих потоків готівки шляхом виявлення і розподілу всього комплексу ризиків, пов'язаних з проектом, між сторонами, що беруть участь у реалізації та виконанні проекту.

Джерело: систематизовано автором за [1, 2, 5, 6]

Отже, на нашу думку, проектно фінансування – це інтегрована система відносин учасників угоди (фінансово-кредитних компаній, інвестиційних фондів, міжнародних фінансових організацій тощо) з метою здійснення комплексу взаємопов'язаних заходів без заставного фінансування, організації, управління інвестиційними проектами на

партнерських умовах з цільовою орієнтацією на грошові потоки, отримані виключно в результаті реалізації проекту.

Проаналізувавши основні тенденції розвитку інвестиційного процесу в Україні, нами було з'ясовано, що за останні роки відбулося значне зниження інвестиційної активності вітчизняних та іноземних інвесторів, що призвело не лише до зниження індексу фізичного зростання ВВП, а й негативно вплинуло на модернізацію економіки України. Упродовж 2011-2014 рр. темпи зниження реалізації промислової продукції зросли від 0,5% у 2011 р. до 20% у 2014 р. Найгіршою є ситуація із залученням у вітчизняну економіку іноземних інвестицій [6]. У 2013-2014 роках спостерігається негативна тенденція іноземного інвестування. В 2014 році іноземні інвестори уповільнили інвестування в економіку України у зв'язку з воєнними діями на сході України, анексією Криму, посиленням ризику розбалансування платіжного балансу, втратою ринків збуту (32% експорту продукції машинобудування в Російську Федерацію). У січні-вересні 2014 р. іноземними інвесторами вкладено 1905,8 млн. дол. США прямих інвестицій (За даними Державної служби статистики зменшення капіталу за цей період становить – 10375,4 млн. дол. США, із яких за рахунок курсової різниці – 9408,3 млн. дол.). Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) станом на 1 жовтня 2013 року становив 48522,6 млн. дол. США та в розрахунку на одну особу населення складає 1129,2 дол. (акціонерного капіталу та боргових інструментів – 57044,5 млн. дол., заборгованість за борговими інструментами перед прямими іноземними інвесторами – 8521,9 млн. дол.). Інвестиції з країн ЄС складають 77,4% із 133 країн світу, що інвестували в Україну [3].

Аналіз показників інвестиційної діяльності в економіці України у 2008-2013 рр. свідчить про суттєве погіршення інвестиційного забезпечення економічного розвитку. Під впливом світової фінансово-економічної кризи у 2009-2010 рр. відбулося значне скорочення обсягів капітальних інвестицій в економіку (табл. 2). Період посткризового відновлення у 2011-2012 рр. супроводжувався поживаленням інвестиційних процесів, проте, у 2013 р. загострення соціально-економічної та політичної ситуації в Україні зашкодило закріпленню позитивної динаміки попередніх років – обсяги капітальних інвестицій знову скоротилися й станом на кінець 2013 р. не досягали рівня 2008 р. У січні-вересні 2014 р. в економіку було залучено 135476,8 млн. грн. капітальних інвестицій, що становило 77,0% до відповідного періоду 2013 р.

Таблиця 2

Показники інвестування української економіки

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Капітальні інвестиції в економіку, млн. грн.	272074	192878	189061	259932	293692	267728
Індекси капітальних інвестицій в економіку, %	97,4	58,5	103,4	118,8	108,5	88,9
Рівень інвестування економіки, % до ВВП	28,7	21,1	17,5	20,0	20,8	18,4
Рівень фінансування НТР за рахунок усіх джерел, % до ВВП	0,90	0,95	0,90	0,79	0,80	0,81
Довідково: ВВП у фактичних цінах, млн. грн.	948056	913345	1082569	1302079	1411238	1454931

Джерело: [9]

Рівень достатності інвестицій для забезпечення економічного розвитку на засадах технологічної модернізації промислового виробництва визначається дотриманням норми інвестування по відношенню до ВВП, що є важливим індикатором інвестиційної безпеки держави, задовільне значення якого за оцінками фахівців має становити 25%. Натомість в Україні протягом аналізованого періоду лише у 2008 р. спостерігалось перевищення зазначеного порогового значення, тоді як у 2009-2013 рр. зафіксовано дефіцит інвестиційних ресурсів в економіці [9].

Суттєвий дефіцит внутрішніх інвестиційних ресурсів актуалізує залучення у промисловий сектор прямих іноземних інвестицій (ПІІ), які, за умов здійснення виваженої державної політики, можуть стати потужним чинником її модернізації та структурної перебудови. Задовільним для інвестиційно-інноваційної безпеки України вважається рівень залучення ПІІ, за якого відношення чистого річного приросту ПІІ до ВВП знаходиться на рівні 6 %. Натомість в Україні цей показник є критично низьким та виявляє тенденцію до скорочення: у 2010 р. він становив 4,2%, у 2011 р. – 4,3%, у 2012 р. – 3,8%, у 2013 р. – 1,8%, що свідчить про вкрай недостатні обсяги залучення ПІІ в економіку [9].

Аналіз структури іноземних інвестицій в Україну показує, що близько 32% іноземного капіталу вкладено за 2014 рік в промисловість, з якої 84% - переробна, 9,8% – добувна і розроблення кар'єрів, 5,3% – постачання електроенергії, газу, пари. При цьому в структурі інвестування в промисловість частка машинобудування (крім ремонту і монтажу) складає лише 6,77%, в той час як у металургійне виробництво –

36,5%, харчові продукти, напої та тютюнові вироби – 18,4%, гумові і пластмасові вироби – 8,2%.

Але не зважаючи на значне зменшення іноземного інвестування Україна поліпшила свої позиції в Індексі глобальної конкурентоспроможності рейтингу Світового економічного форуму, піднявшись на 8 позицій (за даними 2013 року, до агресії РФ). За останній рік Україна піднялася в рейтингу Світового банку за легкістю ведення бізнесу Doing Business відразу на 16 позицій і посіла 96-е місце серед 189 держав.

У 2013-2014 роках головним джерелом фінансування, як і раніше, залишалися власні кошти підприємств і організацій (71,8%). Кошти іноземних інвесторів майже не впливають на загальний стан капітального інвестування в Україні (1,8%).

На відміну від розвинутих країн українська економіка фактично інвестується переважно за рахунок реінвестування доходів підприємств (71,8%). На всі інші джерела припадає лише третина від загального обсягу капітальних інвестицій (за рахунок коштів державного бюджету – 0,6%, місцевих бюджетів – 1,5%, кредитів банків та інших позик – 9,8%, населення на будівництво житла – 11,1%, іноземних інвесторів – 1,8%) При цьому з 2011 року спостерігається зменшення частки кредитів банків у загальному обсязі капітальних інвестицій. Значна частка кредитних коштів була отримана дочірніми банківськими установами від іноземних материнських банків та спрямована в сектор нерухомості, а тому не впливала на покращення стану капіталу більшості підприємств [3].

На сучасному етапі розвитку світової економіки проектне фінансування виступає однією з широко розповсюджених форм залучення та організації інвестицій в реальний сектор економіки як в промислово-розвинутих, так і в нових індустріальних країнах та тих, що розвиваються. В ході проведеного аналізу виявлено, що обсяг глобального проектного фінансування протягом 2013 року сягає позик в інвестиційну діяльність на суму 197,5 млрд. дол. США. Лідером за обсягами реалізованих проектів із застосуванням підходів проектного фінансування була Японія [11].

Розвиток середнього та великого бізнесу в нашій країні потребує впровадження гнучкої системи зовнішнього залучення коштів при відкритті нових проектів або освоєнні нових сфер діяльності в рамках проектів, що вже існують. Одним із ефективних способів залучення додаткових коштів в Україні є фінансування за допомогою експортно-кредитних агенцій. Такі агенції надають експортні кредити під страхове покриття країни-експортера. Таким чином, українські підприємства сьогодні

мають можливість залучати кредити з Німеччини, США, Швеції, Данії, Франції, Італії, Канади, Угорщини, Китаю, Чехії та інших країн терміном від 1-10 років. На вітчизняному банківському ринку послуги проектного фінансування через експортно-кредитні агенції пропонують такі банки [11]:

- «Райффайзен банк Аваль»;
- «ТАС-Комерцбанк»;
- «Промінвестбанк» та інші.

Найбільш активними учасниками українського ринку проектного фінансування є «Укрсімбанк», «Райффайзен банк Аваль», «Надра Банк», «Укрсоцбанк», «OPT Bank». Розвивають даний напрям і такі банки, як «Альфа-банк» (Україна), «Правекс-банк» та інші.

Слід зазначити, що на сьогодні відсутня офіційна статистика Національного банку України відносно обсягів проектного фінансування. Банки не розголошують умови своєї участі в проектах, що свідчить про незрілість даного сегменту ринку банківських послуг, та, відповідно, негативно впливає на його розвиток. Але на своїх офіційних сайтах більшість банків позиціонують себе як активні учасники ринку проектного фінансування. Хоча, як правило, такі банки, пропонують лише операції з кредитування проектів, помилково називаючи ці послуги проектним фінансуванням в маркетингових цілях [11].

Проаналізувавши умови надання кредитів під інвестиційні проекти, можна зробити висновки, що перевагами проектного фінансування на українському банківському ринку є:

- вигідні відсоткові ставки;
- довгострокове залучення кредитних коштів та індивідуальні графіки погашення позик;
- надання пільгового періоду погашення кредиту.

Наприклад, КБ ВАТ Промінвестбанком спільно з банком RABOBANK (Нідерланди) відпрацьований механізм спільного фінансування поставок в Україну обладнання іноземного виробництва. Перевагами цього механізму для клієнтів є проста процедура організації фінансування. Фінансування проектів українських підприємств, які спрямовані на структурну перебудову і модернізацію промисловості, із залученням кредитних ресурсів міжнародних фінансових організацій та міжнародних фінансово-кредитних установ здійснює Укрексімбанк. За умовами кредитної угоди (укладеної 9 лютого 2012 року), АТ «Укрексімбанк» отримав від ЄБРР кредитну лінію обсягом

50 млн. дол. США для продовження Програми енергоефективності в Україні (ПЕУ), головною метою якої є фінансування середньо- і довгострокових проектів промислової енергоефективності, покликаних сприяти зменшенню споживання енергії в Україні, рівень якого втричі більший, ніж у цілому в країнах Європейського Союзу [8].

Світовий досвід свідчить про неоднозначність впливу ПІІ на економічний розвиток країн-реципієнтів, що зумовлено можливістю виникнення негативних ефектів внаслідок реалізації інвестиційних стратегій зарубіжних інвесторів, які можуть не відповідати національним інтересам країни [4].

Тому інвестиційна політика багатьох країн базується на використанні вибіркового обмежень у сфері ПІІ з урахуванням особливостей національної промислової політики, пов'язаної з захистом нових галузей, національних лідерів, стратегічно важливих підприємств та галузей, що постраждали під час кризи. Врахування всіх ризиків та загроз, пов'язаних із залученням іноземного капіталу у промисловість, та визначення пріоритетних напрямів його спрямування при виробленні комплексної інвестиційної стратегії є важливим чинником забезпечення економічного зростання промисловості у майбутньому [11].

Сучасне загострення внутрішніх та зовнішніх загроз у соціально-економічній сфері, спричинених як триваючими воєнними діями на сході країни та втратою традиційних ринків збуту промислової продукції, так і поглибленням структурних деформацій у промисловості вимагає від України розроблення комплексної стратегії виходу економіки з системної кризи. Ключовим завданням має стати розбудова цілісного промислового комплексу, здатного закласти фундамент для відновлення економічного зростання, а також зміцнення зв'язків між галузями української промисловості для забезпечення синергетичного ефекту.

Інвестування промисловості України знаходиться у кризі, причинами якої є недосконале інституційне середовище, деіндустріалізація економіки, переважання споживчого кредитування над інвестиційним. Рейтинги інвестиційної привабливості України засвідчують погіршення захисту прав власності, злиття політичних і бізнесових інтересів, посилення тиску на бізнес, втрату незалежності судової системи [9].

На сьогодні відсутній дієвий механізм управління державними та приватними інвестиціями. Внаслідок відсутності єдиної систематизованої і прозорої процедури відбору державно-приватних інвестиційних проектів та послідовного та сталого їх фінансування до завершення реалізації таких проектів, бюджетні кошти нерідко

спрямовуються на реалізацію проектів без проведення оцінки і експертизи доцільності їх реалізації, фінансується будівництво об'єктів, які не є рентабельними, необхідність будівництва яких не обґрунтована, а їх вартість часто в рази перевищує аналогову. На думку Майорової Т. В. необхідно формування стратегії єдиної державної фінансово-кредитної політики в інвестиційній сфері, здатної активізувати інвестиційну діяльність суб'єктів господарювання у кризових умовах. Актуальність запропонованої концепції полягає в необхідності покращення фінансово-кредитного забезпечення інвестиційної діяльності різних суб'єктів господарювання, насамперед шляхом обмеження різновекторного впливу важелів податкової, бюджетної та грошово-кредитної політики на інвестиційний процес в умовах політичної і соціально-економічної нестабільності у країні [7].

Висновки. За сучасних складних політичних та економічних умов в Україні, аспекти залучення іноземного фінансування є однією з нагальних проблем «оздоровлення», модернізації та розвитку української економіки. Метод проектного фінансування – один з найефективніших методів для фінансування інвестиційних проектів, як системних, так і галузевих, за пріоритетними напрямками економіки.

Для сприяння розвитку проектного фінансування необхідно:

- підвищувати рівень привабливості інвестиційного клімату для залучення іноземного капіталу;
- понизити ціну за користування довгостроковими інвестиційними кредитами;
- запровадити на законодавчому рівні Державну фінансово-кредитну політику, що сприятиме активізації інвестиційної діяльності;
- вдосконалювати банками України індивідуальні гнучкі умови для кредитування;
- вдосконалювати та поширювати мережу спеціалізованих фінансових інститутів: інвестиційних банків, інвестиційних фондів, венчурних фондів, лізингових, селенових, факторингових, форфейтингових компаній, довірчих товариств тощо.

Застосування на практиці приведених пропозицій дасть поштовх розвитку форми проектного фінансування для залучення іноземних інвестицій на українському ринку капіталів та структурній перебудові економіки України.

Список використаної літератури

1. Гузенко О. П. Проектне фінансування (практикум): [навч. посібник] / О. П. Гузенко. – Львів: Магнолія, 2008. – 336 с.

2. Жуков В. В. Проектне фінансування: [навч. посібник] / В. В. Жуков. – Х.:ВД ІНЖЕК, 2004. – 248 с.
3. Інформаційна довідка про стан іноземного інвестування в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://search.ukr.net/?go=http%3A%2F%2Frefforms.in.ua%2FContent%2Fdownload%2FSessions%2Fs1%2F11.3.pdf>
4. Інвестиційна безпека перехідних економік в умовах глобальної інтеграції: теоретико-методологічні підстави та прикладні аспекти: монографія / за ред. В. Андрійчука, М. Флейчук, А. Мокія; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк, 2012. – 324 с.
5. Куриленко Т. П. Проектне фінансування: Підручник / Т. П. Куриленко. – К.: Кондор, 2006. – 207 с.
6. Курченко В. Р. Управління діловими проектами: [навч. посібник] / В. Р. Курченко, О. С. Маркітан. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 280 с.
7. Майорова Т. В. Концепція формування державної фінансово-кредитної політики в інвестиційній сфері / Майорова Т. В. // Economic Annals XXI – 2015 – Вип.1-2(1). – С. 70-73.
8. Пересада А. А., Майорова Т. В., Ляхова О. О. Проектне фінансування: Підручник. – К.: КНЕУ, 2005. – 736 с.
9. Пріоритети інвестиційного забезпечення структурних реформ у промисловості України: аналітична доповідь / за ред. Собкевич О. В., Шевченко А. В., Сухоруков А. І., Белашов Є. В., Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України. – Київ, 2014. – 54 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1701/>
10. Сословський В. Г. Проектне фінансування в Україні: проблеми, реалії і перспективи розвитку [навч. посібник] / В. Г. Сословський. – Львів: «Новий світ – 2000», 2011. – 263 с.
11. Сопільняк А. В. Проектне фінансування: проблеми та перспективи розвитку в Україні / А. В. Сопільняк // Молодий вчений – 2015 – Вип. 2(17). – С. 70-73.

КАЛИТА Т. А. ПРОЕКТНОЕ ФИНАНСИРОВАНИЕ КАК МЕТОД ЗАЛУЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ В ЭКОНОМИКУ УКРАИНЫ В УСЛОВИЯХ ФИНАНСОВО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО КРИЗИСА

В статье рассмотрен замедленный процесс привлечения иностранных инвестиций при неблагоприятных макроэкономических условиях. Проанализировано

применение метода проектного финансирования для реализации инвестиционных проектов, его преимущества на украинском рынке капиталов. Определено важное значение реального инвестирования, без которого невозможно обновление, развитие, модернизация национального производства.

Ключевые слова: иностранные инвестиции, проектное финансирование, реальное инвестирование, банковское кредитование.

KALYTA T. A. PROJECT FINANCING AS A METHOD OF ATTRACTING FOREIGN INVESTMENTS INTO THE ECONOMY OF UKRAINE IN THE CONDITIONS OF FINANCIAL AND ECONOMIC CRISIS

The article gives the analysis of slow inflow of foreign investments in unfavorable macroeconomic conditions. The application of the method of project financing for investment projects funding, its advantages in the capital market of Ukraine are analyzed. The significant role of real investment, which is essential to the renewal, development, and modernization of national production, is determined.

Keywords: foreign investments, project financing, real investment, bank lending.